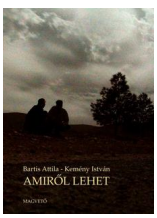
Vincze Ferenc

Amiről nem lehet

(Bartis Attila–Kemény István: *Amiről lehet*, Bp., Magvető, 2010)

A beszélgetőkönyvek idejét éljük, s az ilyen típusú kötetek esetén az egyik legfontosabb kérdés, mennyire tud kérdező és válaszoló egymás partnere lenni, s vajon nem válik-e a szöveg egyik vagy másik megszólaló személyes manifesztumává, ha valamelyikük nem részt vesz a beszélgetésben – ami alatt elsősorban együttgondolkodást értek –, hanem egyszerűen alákérdez és kiszolgálja beszélgetőpartnerét. Hiszen gyakran előfordul, hogy az ismertebb alkotó választ magának társat a beszélgetéshez, s így a neki feltett kérdések, majd erre adott válaszai lesznek lényegesek, a kérdező, a partner pedig a háttérbe húzódik – szinte nincs is jelen.

Így is lehetne, de Bartis Attila és Kemény István *Amiről lehet* című kötete esetén tudhatjuk, hogy két, már hosszú ideje együtt gondolkodó barát beszélgetését olvassuk, s ez meg is határozza a szöveg hangulatát, működését. E barátságnak és nyitottságnak termékeny hozadéka, hogy nincs üresjárat, nincs mellébeszélés, hiszen ismerik egymást annyira, hogy tudják, mikor merre lehet továbblendíteni a társalgást, mikor hogyan lehet a másikat megszólalásra „kényszeríteni”. S mindemellett azt is érzik, tudják, miről hogyan kell kérdezni a másikat, mi az, amit el szeretnének mondani.

Az *Amiről lehet* című kötet nyíltan vállalja olyan kérdések felvetését, melyek többnyire nem érik el a magyar irodalmi közeg ingerküszöbét (esetleg éppen meghaladják azt, indulatokat váltanak ki), vagy ha történetesen elérik, akkor irodalmunk megosztottságnak köszönhetően vagy egyik, vagy másik ideologikus nézőpontból tárgyalják mindezt. Ide tartozik maga a megosztottság, irodalom és politika kapcsolata, a társadalom(politikai) magatartásformák kapcsán fogalmazott morális kérdések (ítéletek?), vagy például a kötetben visszatérő motívumként megjelenő, Erdélyhez, mint régióhoz, otthonhoz való viszony.

Az *Anyám, Kleopátra* bemutatásáról mondja a következőket Bartis, de közben színházról és kritikáról is véleményt fogalmaz meg: „Ám az, hogy kevés kivétellel gyakorlatilag borítékolni lehetett, melyik lapban, ki, miként fog írni a darabról, alapvetően azért, mert a Nemzeti Színház mutatta be, számomra kritikán aluli. Ezt én nem tudom sem Orbán, sem Gyurcsány számlájára írni, kizárólag az illető kritikuséra, aki olyankor is igyekszik formálni a politikai közvéleményt, amikor ez a legkevésbé sem dolga, amikor egészen más szempontok alapján kéne saját és közvéleményt formáljon. Akár azt is mondhatnám, hogy két darab politikusnak esélye nem lenne megosztani egy országot, ha nem találnának hozzá szép számmal játszótársakat az úgynevezett véleményformáló értelmiség körében.” (63. o.). És könnyen idekapcsolható Kemény István parabolája kis magyar valóságunkról: „Az én örök példám az ún. demokratikus magyarországi közéletre Konrad Lorenz egyik története. Két kutya hörögve-acsarogva rohangált föl-le egy kerítés két oldalán naponta órákig, éveken keresztül. Történt egyszer, hogy javították a kerítést. Leszerelték a drótot az oszlopok egy részéről, aztán úgy hagyták egy időre. Jöttek a kutyák, nekiláttak acsarogni, de egyszer csak ott álltak egymással szemben drótmentesen. Egy pillanatig döbbenten bámultak egymásra, aztán rohantak vissza a kerítés drótos szakaszára, és ott folytatták az acsargást: föl-le rohantak, de ettől fogva már csak a szabad részig. Az acsargás, úgy érzem, a magyarországi értelmiség életformájává vált az elmúlt húsz évben.” (43. o.). Határozott vélemény, nyilvánvaló állásfoglalás. Pontos leírása mindannak, ami körülöttünk történik. S hogy mennyire így van, szemléltetik azok a recenziók, kritikák, melyek eddig a kötetről születtek. Leginkább a szerkezetről szólnak, a felépítésről, hogy ki kérdez többet, vagy éppen ki válaszol többet, milyenek az arányok, szóval arról beszélnek, amiről lehet. Arról a legkevésbé sem, mit jelent pár-beszélni. Mindenki belenyugszik, hogy vannak azok, akik a dolgok állását így és így gondolják, aztán mások, akik úgy meg úgy. Vannak azok, akik véleményt formálnak, aztán mások, akik szintén. Csak éppen nehogy gondolkodni kezdjünk. Mert gondolkodni – mint tudjuk – elég veszélyes. Eddig is az volt, ezután is az lesz. Mert a gondolkodás során esetleg saját véleményünk és gondolataink lesznek, aminek ugye legfontosabb jellemzője – hogy a sajátunk. A miénk. Talán ez a legfontosabb tapasztalata a könyvnek, a gondolkodás szabadsága. Sapere aude!

Nos, éppen mindezekért erről a könyvről nem/keveset fognak beszélni. Finnyognak majd, ki itt, ki ott. És majd látványosan nem arról írnak, amiről lehet(ne).